

JULES DUPRENING IJODI VA PEYZAJ SAN'ATIDAGI O'RNI.

O'zbekiston Respublikasi, Toshkent shahri,
Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
Sanoat dizayni kafedrasida katta o'qituvchisi
Abdusalamova Shohida Kamiljanovna
O'zbekiston Respublikasi, Toshkent shahri,
Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
Sanoat dizayni kafedrasida talabasi
G'iyosiddinova Sabina Yunus qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada XIX asr fransuz peyzaj rassomi Jules Dupré ning hayoti, ijodiy faoliyati va san'atdagi o'rni tahlil qilinadi. Rassomning tabiat manzaralarini tasvirlashdagi o'ziga xos uslubi, dramatik kayfiyat yaratish mahorati hamda Barbizon maktabidagi o'rni haqida ma'lumot beriladi. Uning mashhur asarlari, xususan "Shamol tegirmoni" kartinasi misolida inson va tabiat o'rtasidagi munosabat yoritiladi.

Kalit so'zlar: Jules Dupré, peyzaj, Barbizon maktabi, fransuz rassomchiligi, tabiat manzarasi, realizm, romantizm, san'at.

Аннотация: В данной статье рассматриваются жизнь и творческая деятельность французского художника-пейзажиста XIX века Jules Dupré. Анализируются особенности его художественного стиля, умение передавать драматическое состояние природы, а также его роль в Барбизонской школе. Особое внимание уделяется известным произведениям художника, в частности картине «Ветряная мельница», в которой раскрывается взаимодействие человека и природы.

Ключевые слова: Жюль Дюпре, пейзаж, Барбизонская школа, французская живопись, природа, реализм, романтизм, искусство.

Abstract: This article examines the life and artistic activity of the 19th-century French landscape painter Jules Dupré. It analyzes the distinctive features of his artistic style, his ability to convey the dramatic mood of nature, and his role within the Barbizon

School. Special attention is given to his notable works, particularly “The Windmill,” which reflects the relationship between humans and nature.

Keywords: Jules Dupré, landscape, Barbizon School, French painting, nature, realism, romanticism, art.

XIX asr fransuz tasviriy san’atida tabiat manzaralarini yangi ruhda tasvirlashga intilgan rassomlar paydo bo’ldi. Shu rassomlardan biri — fransuz peyzaj ustasi Jules Dupré hisoblanadi. U tabiat manzaralarini oddiy ko’rinishda emas, balki kuchli hissiyot va dramatik kayfiyat bilan tasvirlashga harakat qilgan. Dupré o’z ijodi orqali peyzaj janrining rivojlanishiga katta hissa qo’shgan hamda keyinchalik paydo bo’lgan impressionizm san’ati uchun muhim zamin yaratgan.

Rassomning hayoti. Jules Dupré 1811-yil 5-aprelda Fransiyaning Nant shahrida chinni ishlab chiqaruvchi oilasida tug’ilgan. U o’zining badiiy faoliyatini otasining va amakisining Sevr (Sèvres) shahridagi chinni zavodlarida tarelkalar va soat qutilarini bezashdan boshlagan. Bo’sh vaqtlarida u tabiatdan etyudlar chizib, mahoratini oshirib borgan. Keyinchalik Parijga ko’chib o’tib, landshaft va hayvonlar tasviri bo’yicha usta Jan-Mishel Dibol (Jean-Michel Diebolt) qo’lida tahsil olgan. Shu sababli Dupré yoshligidan san’at muhitida ulg’aygan.

Dupré dastlab san’at maktablarida rasmiy ta’lim olmagan. U ko’proq mustaqil ravishda tabiatni kuzatish orqali o’z mahoratini oshirgan. Yosh rassom ko’pincha tabiat qo’yniga chiqib, manzaralarni to’g’ridan-to’g’ri joyida tasvirlashni afzal ko’rgan. Bu usul keyinchalik Barbizon maktabi rassomlari orasida keng tarqalgan.

Dupré XIX asrning o’rtalarida Parij yaqinidagi Barbizon qishlog’ida ijod qilgan rassomlar bilan yaqinlashdi. Dupré Barbizon maktabining asoschilaridan biri hisoblanadi. U ayniqsa Teodor Russo (Théodore Rousseau) bilan yaqin do’st bo’lgan. Ular nafaqat birgalikda sayohat qilib manzara chizishgan, balki bir studiyada yonma-yon ishlashgan. Dupré Russo uchun studiya ijaraga olgan va uning asarlarini Parij Salonida namoyish etishga harakat qilib, do’stini qo’llab-quvvatlagan. Qizig’i shundaki, Barbizon guruhi a’zosi bo’lishiga qaramay, u ko’pincha Fontenblo o’rmonida emas, balki Oaza daryosi bo’yidagi L’Isle-Adam shahrida ishlashni afzal ko’rgan. Bu rassomlar tabiatni real va tabiiy holatda

tasvirlashni maqsad qilgan edilar. Dupré ham shu yoʻnalish vakillaridan biri sifatida tanildi. U oʻz hayotining katta qismini Fransiyaning turli hududlarida sayohat qilib oʻtkazgan. Ayniqsa qishloq manzaralari, dalalar, daraxtlar va osmon tasvirlari uning asarlarida asosiy oʻrin egallaydi.

Dupréning uslubi tabiatning dramatik va baʼzan "fajiaviy" holatlarini aks ettirishi bilan boshqa manzara rassomlaridan ajralib turadi. Angliya taʼsiri: 1834-yilda Angliyaga qilgan safari davomida u Jon Konstabl va Uilyam Tyorner asarlarini oʻrgangan. Bu bilan u tabiatdagi harakatni, boʻronli osmon va shamolda egilgan daraxtlarni jonli tasvirlashni oʻrgatdi. Uning ranglari juda boy va jarangdor edi. Umrining oxirlarida uning uslubi yanada soddalashib, kengroq va erkinroq moʻyqalam zarbalariga oʻtgan.

Rassom 1834-yilda Salon tanlovida ikkinchi darajali medalni qoʻlga kiritgan va 1848-yilda Fransiyaning Faxriy Legion (Légion d'honneur) ordeni bilan taqdirlangan.

Uning asarlarida tabiat manzaralari chuqur hissiyot va dramatik kayfiyat bilan tasvirlangan. Rassom tabiatni shunchaki manzara sifatida emas, balki tirik va oʻzgaruvchan muhit sifatida koʻrsatishga harakat qilgan. Dupré koʻpincha keng osmon, shamolda egilgan daraxtlar, dalalar va suv manzaralarini tasvirlagan. U tabiatdagi yorugʻlik va soyalar oʻrtasidagi kontrastni kuchli tarzda koʻrsatgan. Rassom asarlarida koʻpincha toʻq ranglar — yashil, jigarrang va kulrang ranglar ustunlik qiladi. Bu ranglar tabiatning jiddiy va dramatik kayfiyatini ifodalashga yordam beradi. Dupréning yana bir muhim xususiyati shundaki, u rasmlarini koʻpincha tabiat qoʻynida turib chizgan. Bu usul rassomga manzarani yanada real va tabiiy tasvirlash imkonini bergan. Shu sababli uning rasmlarida tabiatning haqiqiy kayfiyati va harakati sezilib turadi.

Sanʼatshunoslar Dupré ijodini keyinchalik paydo boʻlgan impressionizm sanʼatining muhim bosqichlaridan biri deb hisoblaydilar. Uning ijodi Impressionizm yoʻnalishiga katta taʼsir koʻrsatgan. Xususan, Vinsent van Gog Dupréni hatto Koro yoki Dobinyidan ham kuchliroq kolorist deb hisoblagan. Chunki u tabiatdagi yorugʻlik, atmosfera va kayfiyatni tasvirlashga katta eʼtibor bergan. Bugungi kunda Dupré asarlari dunyoning koʻplab mashhur muzeylarida saqlanadi va u peyzaj rassomchiligining muhim vakillaridan biri sifatida eʼtirof etiladi. Jules Dupré peyzaj janrida ijod qilgan rassom boʻlib, uning asarlarida

tabiat asosiy mavzu hisoblanadi. U tabiatni oddiy manzara sifatida emas, balki kuchli hissiyot va dramatik kayfiyat bilan tasvirlashga intilgan.

Dupré asarlarida quyidagi xususiyatlar ko‘p uchraydi: keng osmon manzaralari, kuchli shamol yoki bo‘ron oldi holati, egilgan yoki yolg‘iz daraxtlar, qishloq manzaralari va suv havzalari. Rassom ko‘pincha to‘q ranglardan foydalangan. Uning rasmlarida jigarrang, yashil va kulrang ranglar ustunlik qiladi. Bu ranglar tabiatning jiddiy va dramatik kayfiyatini ifodalashga yordam beradi. Dupréning rasm chizish texnikasi ham o‘ziga xos bo‘lgan. U ba‘zan qalin bo‘yoq qatlamlari bilan ishlagan. Bu usul rasm yuzasiga hajm va harakat hissini beradi.

Dupréning mashhur asarlaridan biri “Shamol tegirmoni” asari hisoblanadi. Bu asarda u qishloq manzarasi fonida baland joyda joylashgan shamol tegirmoni tasvirlangan. Asarida keng osmon, bulutlar va shamol harakati seziladi. Tegirmon inson mehnati timsoli hisoblansa, shamol esa tabiat kuchini ifodalaydi. Shu sababli asar inson va tabiat o‘rtasidagi munosabatni yaqqol ko‘rsatadi.

Dupré yaratgan mashhur rasmlardan yana biri “The Oaks” asari deb nomlanadi. Bu asarda rassom katta va qadimiy eman daraxtlari tasvirlagan. Daraxtlarning shakli va soyasi orqali rassom tabiatning qudrati va barqarorligini ko‘rsatishga harakat qilgan. Asarda yorug‘lik va soyalar o‘rtasidagi kontrast juda kuchli.

Dupré ko‘pincha bo‘ron oldi yoki shamolli ob-havo tasvirlangan peyzajlar yaratgan. Bunday rasmlarda quyuq bulutlar, shamolda egilgan daraxtlar va qorong‘i ranglar ishlatilgan. Bu asarlar tabiatning dramatik va kuchli kayfiyatini ifodalaydi.

Rassomning ko‘plab rasmlarida daryolar, ko‘llar va qishloq hududlari tasvirlangan. Bu manzaralar orqali u oddiy qishloq hayotining sokin va tabiiy muhitini ko‘rsatgan. Bunday asarlar tabiat go‘zalligini his qilishga yordam beradi. Ularning aksariyati qishloq manzaralari va tabiat tasvirlariga bag‘ishlangan.

Shunday mashhur asarlaridan biri “Shamol tegirmoni” hisoblanadi. Bu asarda baland joyda joylashgan shamol tegirmoni tasvirlangan. Atrofdagi osmon bulutli bo‘lib, kuchli shamol esayotganini sezish mumkin. Bu rasm orqali rassom tabiat kuchini va inson mehnatini birgalikda ko‘rsatishga harakat qilgan.

Jules Dupré Fransiya peyzaj rassomchiligining rivojlanishida muhim rol o‘ynagan. U tabiatni jonli va hissiy tarzda tasvirlash orqali peyzaj san’atining yangi yo‘nalishiga yo‘l ochgan. San’atshunoslar Dupré ijodini impressionizmga olib kelgan muhim bosqichlardan biri deb hisoblaydilar. Chunki u yorug‘lik, atmosfera va tabiat kayfiyatini tasvirlashga katta e’tibor bergan. Bugungi kunda Dupré asarlari dunyoning ko‘plab mashhur muzeylarida saqlanadi. Uning ijodi peyzaj rassomchiligi tarixida muhim o‘rin egallaydi.

Jules Dupréning hayoti dramatik voqealar va uning fe'l-atvori bilan bog‘liq qiziqarli, biroz "sirli" jihatlarga boy. Uning hayotidagi eng diqqatga sazovor va kam ma’lum bo‘lgan faktlar:

Dupré boshqa Barbizon rassomlaridan farqli o‘laroq, tabiatni shunchaki chizmagan. Uning zamondoshlari aytishicha, u "tabiatning fojiviy ovozi"ni eshitishga harakat qilgan. U ko‘pincha bo‘ron paytida yoki juda yomon ob-havoda dalaga chiqib, tabiatning eng vahshiy holatlarini kuzatishni yaxshi ko‘rgan. Uning asarlaridagi bo‘ronli osmon va qora bulutlar shunchaki ob-havo emas, balki uning ichki ruhiy kechinmalari ekanligi aytiladi.

Dupréning hayoti davomida uning uslubi shunchalik mashhur bo‘lganki, ko‘plab yosh rassomlar unga taqlid qilishgan. Sirli tomoni shundaki, Dupré ba’zida o‘zining eski asarlarini qayta-qayta chizgan va ularning sanasini ataylab o‘zgartirib qo‘ygan deb ishoniladi. Bu esa hozirgi kunda san’atshunoslar uchun uning asarlarining asl xronologiyasini aniqlashda katta qiyinchilik tug‘diradi.

Izolyatsiya va yolg‘izlik. Umrining so‘nggi 30 yilini u Parij shovqinidan uzoqda, L’Isle-Adam shahridagi uyida deyarli "zohid" (yolg‘iz yashovchi) kabi o‘tkazgan. U jamiyatdan butunlay uzilib, faqat o‘zining kichik studiyasida ijod qilgan. Uning nima uchun bunday keskin yolg‘izlikni tanlagani hali ham uning shaxsiyatidagi sirlardan biri bo‘lib qolmoqda.

Undagi dengizga bo‘lgan yashirin ishtiyoq. Garchi u Barbizon (o‘rmon va dala) maktabi vakili bo‘lsa-da, umrining oxirida u yashirincha dengiz manzaralarini chiza boshlagan. Bu asarlar uzoq vaqt davomida uning asosiy ijodidan alohida saqlangan va u dengizning qudrati orqali hayotning oxirini tasvirlashga uringan deb taxmin qilinadi.

Xulosa

Jules Dupré XIX asr fransuz tasviriy san'atining muhim vakillaridan biridir. U tabiat manzaralarini chuqur hissiyot bilan tasvirlash orqali peyzaj janrini yangi bosqichga olib chiqdi. Uning asarlarida tabiatning kuchi, go'zalligi va dramatik kayfiyati aks etadi. Dupréning ijodi nafaqat o'z davri uchun, balki keyingi rassomlar uchun ham katta ahamiyatga ega bo'lgan. Dupré peyzaj san'atiga yangicha yondashuv olib kirib, unda dramatism, harakat va chuqur hissiy mazmuni uyg'unlashtira olgan. Ayniqsa, osmon tasviri va tabiat elementlari orqali u ichki kechinmalarni ifodalashga erishgan. Bu esa peyzaj janrining imkoniyatlarini kengaytirgan.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. Jules Dupré haqida ma'lumotlar. Encyclopaedia Britannica elektron ensiklopediyasi.
2. Fransuz peyzaj rassomchiligi tarixi. Landscape Painting in France kitobi.
3. Barbizon maktabi rassomlari haqida ilmiy tadqiqot. The Barbizon School and the Origins of Impressionism.
4. Rassomlarning tarjimai holi va ijodi haqida ma'lumotlar. Wikipedia internet ensiklopediyasi.
5. San'at asarlari katalogi va tahlillari. The Metropolitan Museum of Art rasmiy sayti.
6. XIX asr fransuz san'ati haqida ilmiy maqolalar. Google Scholar ilmiy maqolalar bazasi.
7. Peyzaj san'atining rivojlanishi haqida ilmiy manbalar. JSTOR akademik ma'lumotlar bazasi.